

Linnéuniversitetet

LÄRARPROGRAMMET

Kroppsspråket

Pedagogers kroppsspråk, ett kommunikativt redskap i förskolan.

Författare: Malin Karlsson

Examensarbete 15 hp
Höstterminen 2009

Handledare: Marianne Dahl
Institutionen för pedagogik, psykologi
och idrottsvetenskap

Linnéuniversitetet

Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap

Arbetets art: Examensarbete, 15 hp
Läroprogrammet
Titel: Kroppsspråket
Författare: Malin Karlsson
Handledare: Marianne Dahl

ABSTRACT

Detta examensarbete handlar om kroppsspråket som ett kommunikativt redskap i pedagogers arbete.

Begreppet pedagog står för både förskollärare och barnskötare i detta examensarbete.

Frågeställningarna som arbetet bygger på är: *Hur pedagoger använder sig av kroppsspråket som ett kommunikativt redskap i planerade och spontana möten med barn? Hur framstår pedagogers kroppshållning, röst/tonfall, ansiktsuttryck och gester i mötena med barn samt vilken betydelse får de budskap som pedagoger eftersträvar till barnen?* Det material som används i denna studie har samlats in via videoobservationer och används till min analys av pedagogernas sätt att använda sig av kroppsspråket i möten med barn. Arbetet har sin utgångspunkt i tidigare forskning, litteraturen och Howard Gardners teori om de sju intelligenserna. Resultatet visar tydligt att kroppsspråket används som ett kommunikativt redskap i möten med barn bland annat i samspelet men även under barnens friare aktiviteter utomhus.

Denna studie är relevant eftersom det inte går att finna så mycket forskning om pedagogers användande av icke-verbal kommunikation och syftet med detta examensarbete är att belysa kroppsspråket stora potential som ett kommunikativt redskap.

Förord

Jag vill passa på att tacka de tre pedagoger som valde att medverka i detta arbete, utan er hade det blivit svårare än vad det var. Vill även tacka barnen och alla i förskoleverksamheten.

Ett stort tack till min handledare som hela tiden trott på mig och handlett mig igenom detta arbete på ett bra sätt.

Tack till mina nära och kära för att ni finns.

Tack till Er alla!

Kalmar, December 2009

INNEHÅLL

1 INLEDNING.....	3
1.1 Introduktion till forskningsområdet.....	3
1.2 Syfte och frågeställningarna.....	4
2 BAKGRUND.....	5
2.1 Kroppsspråket	5
2.2 Kroppens olika uttrycksformer	7
2.3 Tidigare forskning	9
2.4 Howard Gardner.....	10
3 METOD.....	12
3.1 Val av metod	12
3.2 Urval.....	13
3.3 Forskningsetiska övervägande.....	13
3.4 Genomförande.....	14
3.5 Analys och bearbetning.....	14
3.6 Metoddiskussion.....	15
4 RESULTAT.....	16
4.1 Kroppshållning	16
4.1.1 Pedagogernas kroppshållning under samlingarna.....	16
4.1.2 Pedagogernas kroppshållning utomhus	17
4.2 Röst och tonfall.....	18
4.2.1 Pedagogernas användande av röst och tonfall under samlingar.....	18
4.2.2 Pedagogernas användning av röst och tonfall utomhus.....	18
4.3 Ansiktsuttryck.....	19
4.3.1 Pedagogernas användning av ansiktsuttryck under samlingarna.....	19
4.3.2 Pedagogernas användning av ansiktsuttryck utomhus.....	20
4.4 Pedagogernas användande av gester.....	20
4.4.1 Pedagogernas användande av gester under samlingarna.....	21
4.4.2 Pedagogernas användande av gester utomhus.....	21
5 ANALYS OCH DISKUSSION.....	23
5.1 Kroppsspråket som ett kommunikativt redskap.....	23
5.1.1 Kroppshållningens roll i samspel med barngruppen.....	24
5.1.2 Ansiktsuttrycken och gesternas roll i samspel med barngruppen.....	25
5.1.3 Röst och tonfallet roll i samspel med barn.....	26
5.1.4 Sammanfattning.....	26

1 INLEDNING

Kommunikation sker överallt och hela tiden. Det är en stor del av det som gör att vi utvecklas och växer som individer. Som många redan vet är inte all kommunikation verbal, utan det finns även kommunikation som är icke verbal, det vill säga kroppsspråket. Med kroppsspråket kommunicerar vi människor via våra kroppar, det kan vara allt från gester, mimik, ansiktsuttryck, hållning med mera. Kroppsspråket är mycket mer än vad man själv tänker på.

Den icke-verbala kommunikationen sker både medvetet och omedvetet. Det går att lära sig kontrollera och tyda kroppsspråk. Inom vissa yrken är det nödvändigt att kunna kontrollera sitt kroppsspråk. Skådespel eller dans är två av dem, fast man kan även ha nytta av kroppsspråket inom andra yrken så som pedagog. Jag har många gånger kommit på mig själv att jag förmedlar en sak samtidigt som mitt kroppsspråk förmedlar något helt annat, både i min roll som pedagog och även privat. Det har lett till att jag börjat fundera och reflektera över kroppsspråkets betydelse och om man som pedagog kan och använder sig av detta kommunikativa redskap som hjälp till att lära ut.

1.1 Introduktion till forskningsområdet

Kroppsspråket är en stor del av den vardagliga kommunikationen mellan oss människor. Den sker ständigt både medvetet och omedvetet, vi sänder ut och mottar signaler till och från omgivningen. Det här examensarbetet handlar om kroppsspråket, hur och om det används som ett kommunikativt redskap inom den pedagogiska verksamheten.

Som pedagog inom förskolans verksamhet har man som mål att främja barnens växande och utvecklande både på det personliga planet som det kunskapsmässiga (Lpfö98). Om man kan använda sig av kroppsspråket som ett kommunikativt redskap inom förskolan mer än vad det uppmärksammas skulle pedagogernas kompetens öka. Då skulle pedagoger kunna förstärka det som förmedlas på ett medvetet sätt så att det når fram till mottagaren tydligare (Maltén, 1998).

Anledningen till att studien sker i förskolan beror på att det bland annat är där som barnens första resa mot sin egen identitet och kunskapsinhämtning börjar och för att de ganska nyligen bara kunnat kommunicera via kroppsspråket, samt för att jag personligen själv är intresserad av yngre barns utveckling och växande. Min mening med denna studie är att få andra nyfikna, samt att stärka min och andras förståelse kring kroppsspråket och hur man kan använda sig av det på ett medvetet sätt i sin yrkesroll som pedagog.

1.2 Syfte och frågeställningarna

Syftet med studien är att belysa kroppsspråket som ett kommunikativt redskap, samt att redogöra hur pedagoger idag använder sig av det.

Frågeställningarna jag utgår ifrån är:

- Hur använder sig pedagoger av kroppsspråket som ett kommunikativt redskap i planerade och spontana möten med barn?
- Hur framstår pedagogers kroppshållning, röst/tonfall, ansiktsuttryck och gester i mötena med barn?
- Vilken betydelse får budskapen till barnen utifrån pedagogers kroppsspråk?

2 BAKGRUND

I kommande kapitel kommer kroppsspråket i sig att presenteras mer ingående och hur det kan användas som en pedagogisk funktion i yrkesrollen. Tidigare forskning inom området och uttrycksformerna, som gester, hållning, blicken och röst/tonfall kommer även att tas upp, samt Howard Gardners teori om de sju intelligenserna.

Forskningen som finns inom området är mest riktat mot barnens användande av kroppsspråket och inte pedagogernas och det är det jag vill tydliggöra.

2.1 Kroppsspråket

Kroppsspråket är ett historiskt arv så varför inte medvetet använda oss av det? Kroppsspråket har förr i tiden hjälpt oss och är idag mer utvecklat och hjälpande till den verbala kommunikationen. Gadh och Hallberg (1992) skriver att det finns ett medfött kroppsspråk hos oss alla som är ett fysiskt sätt för oss att kommunicera på. Människan är en hungrig och nyfiken individ som vill utvecklas och lära. Jimsdotter (1997) tar upp att många är omedvetna om sitt kroppsspråk och att vissa till och med påstår att de inte har något alls. Alla har vi kroppsspråk och vi använder oss av det. Våra kroppar sänder hela tiden ut budskap om hur vi mår och vad vi anser om olika saker.

I Nationalencyklopedin kan man läsa följande om kroppsspråk och dess betydelse.

”Kroppsspråk, de kroppsrörelser som har en kommunikativ innebörd och som ofta används för att förstärka det talande budskapet. En del av dessa rörelser kan betraktas som instinktiva medan andra är resultatet av sociala konventioner och därför varierar i utförande och betydelse mellan olika kulturer.”
(Nationalencyklopedin 2009)

Först och främst bör det klargöras att det är en stor skillnad mellan verbal och icke-verbal kommunikation. Verbal kommunikation förmedlar ett budskap av ord, vår språkanvändning och kan även förmedlas i skrift medan icke-verbal kommunikation består av kroppsspråket, där budskapet förmedlas genom och via kroppen (Lundgren, 1996). Den icke-verbala kommunikationen består av alla former som inte kommuniceras verbalt. Kroppsspråk är bland annat följande: utseende, hållning, gester, rörelser, tonfall, blick, avstånd, kläder, skägg, mimik, känslouttryck, ansiktsuttryck, dofter, beröring, andning med mera (Haraldsson, 1999).

Små barn som ännu inte lärt sig prata, försöker göra sig förstådda med hjälp av kroppen. Kroppsspråket är lika gammalt som mänskligheten och var det första ”språk” som människan använde sig av och minst 70 procent av all kommunikation består av renodlad icke-verbal kommunikation (Maltén, 1998). Juhlin (1999) tar upp

att barn är väldigt bra på att tyda kroppsspråk och att de har resurser att uppfatta de minsta detaljerna som man själv kanske inte alltid lägger märke till. Juhlin menar att det inte är så länge sedan barnen var tvungna att förlita sig enbart till kroppsspråket och rösten, då de inte lärt sig antyda orden ännu. Under ett vanligt samtal på bara några få minuter använder vi oss av hundra olika kroppssignaler och kroppsspråket avgör i hög grad vad orden skall betyda (Backlund, 1991). När orden inte räcker till, är det ofta vi tar vår kropp till hjälp för att få fram det som vi tänkt förmedla (Jimsdotter, 1999).

Maltén (1998) anser att kroppsspråket är ett kommunikativt redskap och att man som pedagog bör ha förmågan att kunna använda sig av det på ett medvetet sätt. Genom att förstärka det budskap man vill förmedla. Juhlin (1999) påpekar att det är svårt att urskilja kroppsspråket från rösten eftersom det hänger ihop intimt med varandra men Juhlin menar även att kroppsspråket är det tydligaste språket av dem alla. Användning av kroppsspråket i undervisningar gör budskapet mycket tydligare för barnen. Boström och Wallenberg (1997) är inne på samma spår och menar att icke-verbala signaler är mycket mer effektiva än verbala signaler, mycket på grund av att det blir mer kraftfulla och äkta när det uttrycks med kroppsspråket. Maltén (1998) lägger stor vikt vid att man som pedagog kan ta hjälp av ett medvetet användande av kroppsspråket för att undvika få barnen passiva och oemottagliga för budskapet. Det leder till att få barnen att hålla fokus och fortsatt koncentration.

Steinberg (2004) anser att en pedagog måste kommunicera med barnen på alla plan, det vill säga både verbalt och icke-verbalt, att man som pedagog använder sig av hela sin förmåga att kommunicera för att hålla barnen mottagliga för ny kunskapsinhämtning och utveckling. Maltén (1998) instämmer med Steinberg om att mottagarens aktivering kan öka genom att komplettera med ett medvetet kroppsspråk. Även Backlund (1991) stöder detta och föreslå kommunikation på alla plan och anser att kroppsspråket bör ses som ett komplement till den verbala kommunikationen.

Som redan har nämnts, sker icke-verbal kommunikation ständigt vare sig man vill eller inte, antingen medvetet eller omedvetet. Boström och Wallenberg (1997) anser att man ska se sig själv som en radiostation som ständigt sänder ut frekvenser som man själv kanske kan tro är osynliga men som ändå kommer fram till olika mottagare och får olika effekter. Backlund (1991) instämmer och påpekar att en person inte kan kontrollera alla signaler man sänder ut som till exempel rodnad eller plötslig blekhet, men att man kan vara medveten om dem.

Maltén (1998) påpekar och varnar för dubbelkommunikation, vilket innebär att individen förmedlar en sak verbalt men samtidigt visar kroppsspråket tvärtom eller något helt annat, vilket gör att det budskap som framförs inte blir trovärdigt. De olika kommunikationerna går ofta ihop och används gemensamt, både medvetet och omedvetet. Även Babad (2005) menar att en viss oärlighet kan uppstå i pedagogernas budskap när de försöker ge uttryck för något de inte riktigt känner. Jimsdotter (1999) instämmer med Babad och lyfter fram att människor har olika kroppsspråk. För en del är kroppsspråket kulturellt betingat, för en del är det personligt. Olika kulturer

har olika kroppsspråk och det finns en risk för missförstånd då man tolkar varandras kroppsspråk felaktigt.

Det bör även nämnas att det finns dem som anser att man inte sänder ut signaler vare sig man vill eller inte. En av dem är Ken Cooper (1982). Han menar att man kanske kan sälja och skriva böcker om ofrivilligt icke-verbal kommunikation och att frågor som *Vad säger din kropp i egentligen?* bara kittlar våran nyfikenhet men att sådant saknar fog. Jimsdotter (1999) instämmer inte, utan lyfter fram att vi lär oss relativt tidigt i livet att ljuga med ord men att ljuga med kroppen är det ytterst få som klarar av. Kroppen avslöjar oss för det mesta när vi inte håller oss till sanningen.

Boström och Wallenberg tar upp olika strategier som att undvika dubbla budskap. Dessa strategier kallas för matchning och spegling, och innebär att man ser till att hamna på samma våglängd, fysiskt och verbalt som barnen för att därefter kunna påverka och förmedla budskapet (1997). Fällman (1996) instämmer och anser att om man som talare har ett öppet och inbjudande kroppsspråk påverkar det mottagarna i positiv riktning. Fällman hänvisar till nyare forskning där man kommit fram till att personer som kommunicerar bra med varandra, även kopierar varandras kroppsspråk och på så sätt får en känsla av gemensamhet. Babad (2005) är inne på ungefär det samma och hänvisar till forskning som bygger på betydelsen av att pedagoger i möten med barn visar deltagande och engagemang. Uttrycken visas genom ögonkontakt, kropps rörelser, gester och mimik med mera och blir en positiv verkan för barnen.

2.2 Kroppens olika uttrycksformer

Både Backlund (1991) och Fällman (1996) tar upp uttrycket att ögonen är själens spegel. Haraldsson (1999) är även inne på det och menar att vi betydligt mer visar med ansiktet hur vi känner oss än med någon annan del av kroppen. Oftast kan vi hålla masken och kontrollera dessa ansiktsuttryck men ibland sker det att en känsla blir för stark och då lyckas man inte med detta. Exempel på sådan uttryck kan vara att ögonen tåras eller att man börjar svettas och svett droppar i panna bildas. (Backlund, 1991)

Det sägs även att blickar kan säga mer än tusen ord och att blickarna kan stå för en rad olika betydelser. När vi kommunicerar med andra så har vi ögonkontakt under cirka en tredjedel av hela samtalstiden. De som skapar ögonkontakt, uppfattas oftast som naturliga, vänliga, fulla av självförtroende, utåtvända och mogna. Medan de som undviker ögonkontakt kan uppfattas som kyliga, nedlåtande, hala och ibland undvikande och undergivna (Backlund, 1991). Fällman (1996) anser att med ett lugnt och avspänt ansikte avspeglas harmoni och jämvikt och i kombination med sin förmåga och medvetenhet om kroppsspråket kan det skapa förtroende och trygghet hos en barngrupp. Juhlin (1999) instämmer men påpekar även blickens betydelse. Att det är med ögonkontakt som man skapar en känsla hos barnen att de blivit sedda och därav skapar gemenskap och engagemang. Backlund (1991) är enig med det

ovanstående men påminner även om att man med ansiktet visar flera hundra olika signaler, kombinerade på olika sätt och ibland i sån snabb följd att en del av signalerna inte ens når fram till lyssnarens medvetande.

Molcho (1987) menar att man ska se på de olika uttryck och mimiker som ett samspel mellan enskilda delar. Han menar att det handlar om att tolka dem i sin helhet samt i sitt sammanhang. Backlund (1991) skriver att vårt ansikte och våra ansiktsuttryck kan ses som en skylt som anger hur vi vill möta andra människor och vad vi har att erbjuda men visar även hur vi vill bli bemötta och vad vi vill ha tillbaka. När man står inför åhörare eller en barngrupp är det viktigt att ge en stabilt intryck, annars kan man upplevas som osäker och budskapet förlorar sin kraft (Juhlin, 1999). Visst innehåller ordet budskapet men Jimsdotter (1999) menar att om inte ordet följs av ”rätt” kroppsspråk mister ordet sin betydelse. Fällman (1996) bygger vidare på detta och menar att det är viktigt att ens ansiktsuttryck stämmer överens med budskapet man förmedlar. Vidare skriver hon att det kan tyckas självklart men det händer ibland att man har kan ha samma ansiktsuttryck hela tiden och att det kan hindra att budskapet kommer fram som det är tänkt.

Pedagoger bör tänka på att anpassa samspelet mellan ansiktsuttryck, gester och kroppsspråk så att helheten går ihop med budskapet (Fällman, 1996). Ansiktet ger tillsammans med rösten den största effekten åt orden och ändrar ibland omedvetet ordens innehåll. En blinkning eller ett leende kan till exempel ange att ett klagomål inte behöver tas så allvarligt (Backlund, 1991). Fällman (1996) skriver vidare att det är tröttsamt i längden att tala i ett ansträngt röstläge och det är ännu mer tröttande att lyssna till en spänd röst. Budskapet kan därmed också lätt gå förlorat. Det är inte bara fakta vi sänder med rösten, utan även känsla och engagemang. Rösten är ett mycket viktigt verktyg för pedagoger, med rösten återspeglar man sin personlighet och sitt engagemang.

Enligt Boström och Wallenberg (1997) blir budskapet tydligare ju mer mimik du använder. Cooper (1981) anser att de flesta ansiktsuttryck kombineras med varandra och antingen förstärker eller mildrar sitt budskap. Backlund (1991) håller med om att det finns rörelser som i högsta grad bidrar till att öka ordens värde och gör budskapen mer övertygande och entydigt men att sådana rörelse också kan dra uppmärksamheten ifrån budskapet. Vi rör oss naturligt i många sammanhang utan att ha för avsikt att uttrycka någonting, sådana rörelser är oftast omedvetna och skiljer sig ifrån gester. Juhlin (1999) anser också att gesterna kan bidra men även störa förmedlandet av budskapet. Gester hör till kroppsspråket och kan forma former, markera talets rytm, konkretisera abstraktioner, visa hur stort, litet, smalt, långt något är, visa rörelser och vara helt onödiga. Backlund (1991) delar in gesterna i tre grupper, *beskrivande*, *ledsagande* och *signalerande*. Med beskrivande gester visar vi grovt hur något kan se ut, hur stort eller litet något kan vara. Vi kan visa mängd och antal. De ledsagande gesterna är vi ofta inte medvetna om hur de ser ut men var och en av oss har ett personligt register med såna gester som vi använder i olika sammanhang. Gesterna följer endast talets rytm och tempo. En signal blir gesten när vi räcker upp handen för att visa att vi vill någonting, när vi pekar för att visa vägen, vinkar, knyter näven eller när vi gör segertecknet.

Cooper (1981) menar att en pedagog måste kunna avläsa och tolka olika miner och uttryck, samt att man själv måste vara medveten om sitt egna kroppsspråk, hur man uttrycker olika signaler. Inom förskolan är det väldigt vanligt att pedagogerna går ner på knä när de talar med ett barn skriver Steinberg (2004) och det är ett medvetet kroppsspråk för att få bättre konventioner och relationer med barnen. Det handlar om hur man som pedagog använder sig sitt kroppsspråk och hur barnen tolkar det. Steinberg menar att om man som pedagog står över barnen och inte utgår från deras nivå kan det uppfattas som att man ser ner på dem.

Kroppsspråket är spännande och tolkningsmöjligheterna är stora. Det är inte säkert att man tolkar rätt trots att man är uppmärksam, det finns många aspekter man måste tänka på när man tolkar en annan människas kroppsspråk. Att lära sig mer om kroppsspråket innebär att man blir mer observant både på sitt eget kroppsspråk och på andras (Jimsdotter, 1999).

2.3 Tidigare forskning

Lyle (2000) presenterar en teori av franska fysiologen Isreal Waybaum som innebär att ansiktsuttrycket kan förändra en persons känslor och upplevelser, att man med medvetna miner kan framkalla de känslor man ger uttryck för. Waybaum menar att olika ansiktsuttryck påverkar blodtillförseln till hjärnan och att det i sin tur kan skapa antingen positiva eller negativa känslor. Glada miner kan bidra till att skapa ett glatt sinneslag medan sura miner kan bidra till att skapa en ond cirkel av nedstämdhet. Psykologen Paul Ekman (1993) har också gjort studier om detta och kommit fram till samma resultat. Ekman menar att personer som är nedstämda kan alltså med medvetna övningar med hjälp av kroppsspråket, ansiktsuttryck så som leende träna fram känslor som tar en ur nedstämdheten.

Genom vidare forskning ville Ekman ta reda på om det autonoma nervsystemet påverkades av olika känslouttryck och genomförde ett experiment med frivilliga försökspersoner som delades in i två grupper och ombads att antingen se ledsna eller arga ut utan egentlig anledning. De ”arga” deltagarna fick se glada filmer medan de skrattande försökspersonerna fick se sorgsna eller upprörande filmer. Resultatet bekräftade vad tidigare teori visat. De personer som fått i uppdrag att se arga ut, rapporterade också att de känt sig ledsna eller ilska trots att de sett positiva filmer. De ledsamma filmerna hade inte lyckats påverka den glada försöksgruppen, som känt sig positivt inställda till det de sett (Lyle, 2000).

Ekenwall (1997) lyfter fram en studie av Edward Hall, som i sin bok *The hidden dimension* beskriver om hur vi människor håller oss på olika avstånd till personer beroende på vilket förhållande man har till dem. Ekenwall beskriver det som ett revirtänkande i likhet med djuren och att det finns fyra olika zoner som man håller sig inom. Dessa zoner kallas för den *intima*, den *privata*, den *sociala* och den *offentliga*. I den *intima* zonen, 0 – 45 cm tillåter vi bara våra närmaste anhöriga och vänner vistas i. I den *privata* zonen, 0,45 – 1,20 m rör sig människor som man

känner till väl och kan slappna av med. I den *sociala* zonen, 1,20 – 3,50 m har vi människor som man dagligen träffar på i olika sammanhang fast man behåller ett behörigt avstånd till. I den *offentliga* zonen, 3,50 m och allt inom synhåll har man resten. Även Cooper (1981) lyfter fram dessa zoner och menar att de olika avstånden visar på våra känslor och relationer till dem vi placerar oss intill. Ett exempel på detta som Backlund (1991) nämner är att om man i ett samtal lutar sig framåt visar det på att man är uppmärksam och engagerad och gör man tvärtom och lutar sig tillbaka kan det visas som att man tar avstånd. Kroppsspråket kan tolkas på olika sätt och Molcho (1987) instämmer inte med Backlund, utan menar att även om man lutar sig tillbaka, kan man fortfarande vara intresserad, men att man väntar på att lockas in i sammanhanget, samtalen igen.

Den verbala kommunikationen är den kommunikation som framstår mest och har mest fokus (Backlund, 1991). Det är det man tänker på och lyssnar till i första hand. Boström och Wallenberg (1997) är två av många som lyfter fram Albert Mehrabian studie där han kommit fram till att det är enbart sju procent av budskap som överförs med hjälp av muntlig kommunikation. Däremot står rösten (tonfall, röstläge, pauser m.m) för 38 procent och kroppsspråket (gester, mimik, ansiktsuttryck m.m.) för det resterande 55 procenten. I en konversation sker det mycket mer än att bara ta till ord.

Av ovan resultat tar jag med mig Halls studie om de olika zonerna och Mehrabians studie om att kroppsspråket i min egen studie.

2.4 Howard Gardner

I detta kapitel kommer jag kortfattat att presentera teorin som stödjer denna studie. Jag har valt att utgå från Howard Gardners teori, de sju intelligenserna och kommer både presentera teorin i sin helhet, samt lägga mer fokus på det som hör till kroppsspråket, vilket innebär den kroppslig-kinestetiska intelligensen.

Gardners (1994) teori bygger på att man som människa har olika intelligenser, teorin är även kallad multiintelligensen. Gardner anser att det finns övertygande bevis för förekomsten av flera förhållandevis självständiga mänskliga intellektuella förmågor. Gardner har kommit fram till sju olika, de *språkliga*, *spatiala*, *matematiska*, *musikaliska*, *personliga* samt *kroppslig-kinestetiska* intelligenserna.

Synen på vad en intelligens är kan vara olika från person till person, men Gardner (1994) ser det som en förmåga att kunna lösa problem och framställa produkter. Mänsklig intelligens innefattar en uppsättning av problemlösningssverktyg som gör att vi människor kan lösa problem och klara av verkliga svårigheter. Egenskaperna av dessa verktyg är att man som individ ska kunna skapa fungerande produkter när det behövs och de ska även ge möjlighet att upptäcka eller generera nya problem, vilket i sin tur leder till ny kunskap.

De sju olika intelligenserna är relativt oberoende av varandra. De kan existera enskilt hos en individ men oftast formas och kombineras de på en massa olika funktionella sätt hos varje individ i alla slags situationer man kan hamna i (Gardner, 1994).

Den kroppslig-kinestetiska intelligensen är den intelligens jag valt att fokusera på då denna studie handlar om kroppsspråket som ett kommunikativt redskap.

Den kroppslig-kinestetiska intelligensen innebär att man som individ ser och använder sin egen kropp som ett verktyg som man går igenom förmedlar och ger uttryck för sina olika tankar och känslor (Gardner, 1994). Kroppslig-kinestetisk intelligensen rymmer även mer än bara att använda sig av sin kropp och kroppsrörelser. Gardner (1994) menar att den kroppslig-kinestetiska intelligensen även innebär att man som individ kan använda sig av fysiska förmågor och arbeta med olika material utefter sina olika förmågor.

Gardner (1994) skriver även om fysisk skicklighet, vilket innebär att man som individ har en känsla för att använda sin kropp som ett verktyg vid olika händelser. Med den perfekta tidpunkten som Gardner beskriver det, vilket innefattar att man som individ läser av en situation och utifrån den tolkar hur man ska genomföra en kroppsrörelse.

När Gardner (1994) talar om kroppsspråket, belyser han även vikten av feedback som vi behöver men som vi inte alltid kan få när vi använder oss av kroppsspråket. Anledningen till detta är att många rörelser och uttryck utförs i sån fart att man inte hinner med att registrera dem. Vår uppfattningsförmåga hinner helt enkelt inte med att bearbeta alla rörelser och uttryck som sker. Gardner (1994) säger att vi människor har fysiska rörelser som är viljestyrda och att dessa rörelser på ett sätt samarbetar med vår uppfattningsförmåga. Med detta menar Gardner att man kan träna upp vissa rörelsemönster så att de efter en lång tids träning kan ske automatiskt. Rörelser som sker automatiskt kan vara ofrivilliga, samt viljestyrda och medvetna rörelser.

Människor kan enligt Gardner (1994) lära sig att förstå och hantera kroppsspråk och därmed öka sin kompetens och förmåga att använda sin kroppslig-kinestetiska intelligens genom olika kroppsuttryck och därav förstärka sitt budskap. Vidare skriver Gardner om hur våra viljemässiga rörelser strävar efter jämförelser mellan avsedd och uppnådd effekt. Med detta menar han att när vi lär oss att formulera våra ord, bygga meningar verbalt så reflekterar vi även över effekterna av vårt agerande och därefter påbörjas en förändring och vi börjar förmedla och förtydliga våra tankar och känslor med hjälp av kroppsspråket, via kroppsliga uttrycksformer.

3 METOD

I följande kapitel kommer metoden som valts för att utföra denna kvalitativa undersökning på att presenteras. Vidare presenteras undersökningsgruppen, genomförande och analysen av materialet.

Denna studie är en kvalitativ studie. Med en kvalitativ studie vill man få en djupare förståelse av det som studeras, undersökningen görs på ett urval med få personer, till skillnad mot kvantitativa undersökningar där urvalet ofta är ett stort antal personer och där man vill göra beräkningar av datainsamlingen med siffror (Bjørndal, 2005). Denna studie bygger på tolkande och analyserande av några få pedagogers användning av sitt kroppsspråk i möten med barn.

3.1 Val av metod

Genom observation kan situationer upptäckas och förbättras för att få ett så bra lärande som möjligt (Bjørndal, 2005). Kroppsspråket är en stor del av den pedagogiska betydelsen, större än vad den framställs. För att fånga så mycket av informationen som möjligt som annars skulle försvinna i och med att de passerar, kan ljud och bildinspelningar fungera bra som redskap (Bjørndal, 2005).

Videokameran har valts som observationsverktyg till denna studie och anledningen till att videokameran valts är att enligt Bjørndal (2005) konserverar man observationerna när man använder videokameran. Genom att fånga upp sådant som annars skulle gå förlorat och aldrig blivit registrerat. Det är inte lätt att observera någon annans kroppsspråk. Ständigt sker det en icke-verbal kommunikation, både medvetet som omedvetet och det är inte lätt att hinna med och uppfatta alla dessa signaler. Vårt begränsade minne gör att det är svårt att komma ihåg allt om man skulle göra en observation med hjälp av anteckningar eller loggbok. Bjørndal påpekar att inspelningar finns för våra ögon och öron om och om igen om det skulle behövas och att man kan upptäcka saker som tidigare missats.

Bjørndal (2005) lyfter även fram andra fördelar med att använda videokameran som redskap. Genom att spela upp materialet flera gånger kan man upptäcka nya saker och även studera samma situation flera gånger men fokusera på andra saker för varje uppspelning.

Observationerna i denna studie bygger på att se pedagogernas användande av sitt kroppsspråk i möten med barn. Både planerade och spontana möten med barn har observerats. Samlingen inom förskoleverksamheten valdes ut som de planerade mötena eftersom pedagogerna då har ett syfte och vill förmedla ett budskap. Det

spontana mötena har observerats utomhus där barnen är mer självgående och pedagogerna ska finnas tillgängliga som stöd för barnen.

Bjørndal (2005) lyfter upp fördelar med videokameran men lyfter också fram nackdelar med den. Videokameran kan störa och påverka personerna och situationen som observeras. Kameran kan få mer uppmärksamhet eftersom den kanske inte i vanliga fall är med i vardagen. Då jag har varit på denna förskola innan inom min utbildning och har en relation till både pedagogerna och barnen kändes det bra att fråga om intresse fanns att medverka. Vetskap om att de på denna avdelning är vana att ha med en kamera av något slag har jag förhoppning om att de känt sig trygga och bekväma i situationerna videokameran varit med och att det inte påverkat deras agerande allt för mycket.

3.2 Urval

Valet av förskolan har skett genom kontakter knytta under tidigare VFU (Verksamhetsförlagd utbildning). Undersökningen skedde på en 1-3års avdelning i en kommun. Studien bygger på tre kvinnliga pedagogers användande av sitt egna kroppsspråk som frivilligt valt att medverka efter att fått mer information om syftet.

3.3 Forskningsetiska övervägande

Eftersom observationen gått ut på att filma och att personerna hamnat på film har vissa etiska övervägande tagits till hänsyn av de som varit inblandade i denna undersökning. Fördelen med detta enligt Bjørndal (2005) är att risken för missförstånd, osäkerhet och bristande tillit minimeras.

I vetenskapsrådet (2002) kan man hitta fyra principer som forskare måste följa. Dessa principer är konfidentialitetskravet, informationskravet, nyttjande kravet och samtyckekravet. I denna studie har dessa krav respekterats och följts genom att ett missivbrev med förklaring om syftet och att det var pedagogerna som skulle vara i fokus för filmningen skickades hem till barnens föräldrar där de kunde ge samtycke till att barnen kunde komma med på film. De barns föräldrar som inte samtycke respekterades och har inte kommit med på någon av filmerna.

Pedagogerna informerades om syfte till denna studie innan de frivilligt tackade ja till att medverka. De informerades även om att de hade rätten att avbryta sin medverkan om de så ville och att de kommer vara anonyma. Med anonyma menar jag att det bara är jag som kommer ha vetskap om deras identitet.

Materialet som insamlats under denna studie finns bara tillgänglig för mig och kommer efter att detta examensarbete blivit godkänt att förstöras. Dessutom kommer materialet inte att användas till något annat studie än denna.

3.4 Genomförande

Mina tankar om mitt examensarbete började långt innan det var dags att sätta igång med det, men jag var så klar med vad jag ville skriva om och undersöka så när jag hade min VFU inom utbildningen så pratade jag lite med min handledare om min ide att studera kroppsspråket närmare och hon tyckte som jag att det verka intressant. Vidare diskuterade hon det med sina andra två kollegor och de kom fram till att de vill medverka.

Först hade jag och pedagogerna ett samtal där jag kunde förklara tydligare än vad som gjorts innan. Jag berättade om syftet och min frågeställning, om hur jag tänkte gå till väga med observationerna. Där efter bestämde vi tillsammans vilka dagar och tider som skulle passa bra att jag var med och gjorde mina observationer.

Då jag var ute på min VFU genomförde jag observationerna vid ett flertal samlingar och när de var utomhus. Pedagogerna har stått i fokus hela tiden. Innan varje samling som observerades bestämde vi gemensamt vart pedagogen skulle sitta/stå för att få bästa kameravinkel. Utomhus observationerna har utförts på samma sätt. Jag har använt mig av en handkamera och använt mig av stolrygg och kroppen som kamerastativ beroende på om jag varit inne eller ute. Bjørndal (2005) lyfter fram olika tekniker man kan tänka på när man filmar med en handkamera och påpekar att man kan använda stolens ryggstöd som kamerastativ för att få en stadig hand och därmed förbättra kvaliteten på inspelningen. När man filmar stående kan man tänka sig sin egen kropp som ett stativ och stå brett isär med benen och fördela kroppsvikten jämt för att få en så bra inspelning som möjligt.

3.5 Analys och bearbetning

Analys är ett sätt att bearbeta och ordna samlat empiriskt material. Med analys vill jag göra resultatet synligt med utgångspunkten i syftet som studien har. Analysmetoden som används till denna studie utgår ifrån ett hermeneutiskt synsätt, där jag kan tolka, analysera och studera pedagogerna genom språk och handling. En hermeneutiker menar att mänsklig verklighet är av språklig natur, genom språket kan kunskap inhämtas om det genuint mänskliga. Vidare menar en hermeneutiker menar med andra ord att människor har avsikter, intentioner som yttrar sig i språk och handlingar som dess innebörd går att tolka och förstå (Patel & Davidsson, 2003).

Kroppsspråket är väldigt stort och omfattande och för att det inte skulle bli för stort område att observera valde jag därför inledningsvis ut det som skulle undersökas och studeras närmare. Det blev fyra olika kategorier, kroppshållningen, rösten/tonfallet, ansiktsuttryck och gester för att det framkommer tydligast. Filmerna har setts flera gånger med fokus på de olika kategorierna för varje gång. Skillnader och likheter mellan pedagogernas användning av kroppsspråket vid möten med barn har studerats utifrån min frågeställning, litteratur och teori och kommer att presenteras längre fram.

3.6 Metoddiskussion

Då syftet med denna studie är att belysa kroppsspråket som kommunikativt redskap och få andra nyfikna på dess enorma potential är den metod som används en bra metod för att få fram ett säkert och tydligt resultat.

Under analysens gång väcktes det tankar hos mig om att jag hade kunnat kompletterat mina observationer med interjuver med pedagogerna för att få fram deras tankar om hur de anser sig själva använda sig av kroppsspråket som kommunikativt redskap, men det var inte det jag var ute efter utan, att bara belysa kroppsspråket och få fram klara situationer där kroppsspråket är en bra förstärkning till den verbala kommunikationen.

Det kan läsas i litteraturen att det finns skillnader som kan märkas mellan manligt och kvinnligt kroppsspråk. Om jag hade valt att observera en manlig pedagog tror jag dock att resultatet av min studie hade blivit desamma då jag inte har haft någon avsikt att skilja på manligt och kvinnligt kroppsspråk i denna studie utan bara belysa användandet av kroppsspråket. Fortsatt forskning kan vara att skilja manligt och kvinnligt kroppsspråk i möten med barn, vilka skillnader som framkommer.

4 RESULTAT

I följande kapitel kommer resultatet av observationerna presenteras. Genom följande rubriker, kroppshållning, röst/tonfall, ansiktsuttryck och gester kommer pedagogernas användning av kroppsspråk att beskrivas utifrån det insamlade materialet. I nästa kapitel kommer deras användande av kroppsspråket att analyseras mer ingående utifrån mina tolkningare, tidigare forskning och Gardners intelligensteori.

Pedagogerna som medverkat kommer inte att nämnas vid namn utan som pedagog A, B och C av respekt för att hålla dem anonyma.

4.1 Kroppshållning

Genom vår kroppshållning kan vi ge antydningar om hur vi mår och hur vi förhåller oss till andra människor. Pedagogernas kroppshållning beskrivs i deras möten med barn under två skilda omständigheter, samlingar och utomhusvistelser.

4.1.1 Pedagogernas kroppshållning under samlingarna

Samlingarna kan ske på olika sätt, detta avgörs utifrån hur samlingen är upplagd och vad som ska förmedlas. Berättelse, sång och rörelseinriktade samlingar är det som förekommer regelbundet och stor skillnad kan märkas på hur pedagogerna använder sitt kroppsspråk när de utför olika aktiviteter med barnen.

Pedagog A väljer ofta att ha samlingen i en ring med barnen. Hon samlar barnen i en ring som hon själv sitter i på sina knän med rak rygg och händerna på låren, efter en stund ser hennes hållning lite stel och påfrestande ut, som att hon är obekväma i den och signalerar avstånd till barnen. Pedagog B väljer också att sitta på sina knän med händerna på låren och rak i ryggen men ser mer avslappnad i kroppen än pedagog A. Pedagog C väljer ett helt annat sätt, hon samlar barnen i en halvcirkel framför sig och sitter på en mindre stol.

Både pedagog A och B lutar sig smidigt fram flera gånger under samlingarna till de barn som tappat intresset och kan snabbt med en mindre beröring återfå fokus medan pedagog C som sitter på en stol har något längre avbrott då hon försöker återfå barnens uppmärksamhet. Då ett barn tappar fokus under hennes samlingar måste hon ofta resa sig från stolen för att nå barnet och för att hålla ihop halvcirkel och det stör de andra barnen från att få budskapet i sin helhet.

Samlingarna som är sång och rörelseinriktade utförs i ring med barnen. Pedagog A står brett isär med sina ben och rak i ryggen med armarna hängande längs med kroppen, hon böjer sig lite lätt när hon söker kontakt med barnen och hon använder sitt kroppsspråk för att genomföra och visa rörelser, men rörelserna är halvdana, hon använder inte hela kroppen. Pedagog B har samma utgångsläge med kroppen som pedagog A men när hon söker kontakt med barnen böjer hon sig fram och ibland går hon även ner på ett knä. När hon ska visa rörelserna för barnen står hon upp och använder hela kroppen för att skapa stora och tydliga rörelserna. Pedagog C står även hon rak och stadig med kroppen och gör som Pedagog A att hon böjer sig lite lätt när hon söker kontakt med barnen. Hon använder inte kroppen när rörelser ska visas och genomföras utan gör dem lite halvdant.

4.1.2 Pedagogernas kroppshållning utomhus

När barnen är utomhus och har fri aktivitet är pedagogernas roll att hålla ögonen på barnen, samt finnas tillgängliga som stöd och hjälp där det behövs. Här är det inte någon större skillnad på pedagogernas användande av sitt kroppsspråk.

Pedagog A pysslar gärna med något annat samtidigt som hon är ute med barnen på gården, hon står ofta och håller på med deras lilla trädgårdsland som finns och barnen är väldigt intresserade av det och vill gärna vara med och hjälpa till. Pedagog A låter barnen vara med och pyssla i landet och hon är väldigt avslappnad i sin kroppshållning och sina rörelser, hon visar med stora rörelser hur barnen kan göra. Pedagog B går runt på gården och uppmärksammar barnen från håll, hon har en avslappnad kroppshållning med armarna längs med kroppen och låter barnen ta kontakt om det är något eller så tar hon kontakt med barnen om hon uppmärksammat att det behövs. Pedagog C placerar sig ofta sittandes på kanten eller vid bordet vid sandlådan med rak rygg och händerna i sitt knä. Uppmärksammar barnen i närheten och kommer med verbala förslag till vad barnen kan tänkas hitta på i sandlådan.

Om det uppstår en konflikt eller att ett barn blir ledsen så gör pedagogerna i stort sett på samma sätt, de går fram till platsen där situationen är och sätter sig på huk och med beröring och verbal kommunikation försöker trösta eller medla fram lösningar till konflikten.

Vid gungorna är deras kroppshållningar något skild. Pedagog A står gärna lutad mot antingen gungställningen eller det lilla staketet runt om gungorna och kommunicerar med kollegor eller barnen. Vill barnen ha fart så får de be om det. Pedagog B står placerad framför gungorna och kommunicerar med barnen som gungar, ger dem fart när de ber om det. Pedagog C gör som pedagog B och står framför gungorna och ger fart lite titt som tätt utan att barnen behöver be om det.

Sammanfattningsvis har pedagogernas kroppshållning betydelse för budskapen de förmedlar, både i planerade och spontana möten. Genom sina skilda kroppshållningar ger pedagogerna ett varmt och öppet intryck, vilket bjuder in

barnen till samspel. Deras kroppshållning skiljer sig ifrån varandra och effekten hos barnen varierar då pedagogerna arbetar på olika sätt med sin kropp.

4.2 Röst och tonfall

Röst och tonfall kan förtydliga ett budskap enormt, med hjälp av röst och tonfall kan känslor och sinnestillstånd förmedlas på ett tydligt sätt. Pedagogernas användande av röst och tonfall beskrivs i deras möten med barnen.

4.2.1 Pedagogernas användande av röst och tonfall under samlingar

Under de samlingar som pedagogerna har valt att ha frukt med så har alla tre pedagoger haft sitt vanliga röstläge och bara ändrat tonfallet för att markera för de barn som inte vill sitta med i samlingen, att inte ta en ny frukt utan att äta upp den de redan har.

Vid sång och rörelsesamlingarna har röst och tonfall varierat hos pedagogerna. Pedagog A har en hög och tydlig röst. Hon talar sakta och hon förvränger tonfallet i mellan åt för att förtydliga budskapet och rörelserna. Pedagog B har en lugn och sansad röst och även hon markera budskapet med att skifta i tonfallet till rörelserna. Pedagog C har en glad röst men inte direkt någon ändring i tonfallet förutom när sången eller ramsan som utförs kräver en höjning av rösten.

När samlingarna innehåller en saga, berättelse eller historia är pedagog A mycket tydlig i rösten och variera sitt tonfall ständigt för att göra berättelsen mer levande och trovärdig. Pedagog B varierar även hon tonfallet med sin lugna röst under berättelsen men på ett annat sätt än pedagog A. Hon har en lägre ton i rösten för att få barnen att jobba på sin koncentration, fast hon använder även olika tonfall för att skapa inlevelse. Pedagog C läser berättelsen rakt av utan att förvränga sin röst eller variera i tonfall.

4.2.2 Pedagogernas användning av röst och tonfall utomhus

Pedagog A betonar mycket med rösten då hon är i trädgårdslandet med barnen. Tonfallet varierar inte så mycket utan hon betonar mer det hon säger till barnen. Det kan hända att hon måste höja rösten för att markera då barnen är lite väl rörliga med vissa av trädgårdsredskapen. Pedagog B håller sitt vanliga röstläge när hon pratar med barnen utomhus och höjer bara rösten någon enstaka gång när en situation

kräver det. Pedagog C har även hon sitt vanliga röstläge men höjer rösten för att markera för barnen vad som är okej och inte okej.

När konflikter uppstår mellan barnen använder alla pedagoger en lugn röst, där de sansat försöker få fram anledningen till konflikten och sedan medla fram en lösning med mycket beröring. Om barnen befinner sig på avstånd och gör något de inte ska men som inte är så allvarligt så höjer samtliga pedagoger rösten för att markera och betona det som är fel.

Sammanfattningsvis använder samtliga pedagogerna rösten och tonfallet i mötena med barn men det varierar kraftig i mellan dem då en av dem bara använder rösten för att markera för barnen vad som är okej och inte. Röstens betydelse för budskapen är enorm och det syns tydligt att inlevelsen gör barnen mer uthålliga att hålla fokus och intresse.

4.3 Ansiktsuttryck

Med ansiktsuttryck visar man vare sig man vill eller inte om hur man förhåller sig till andra människor. Ansiktsuttrycken speglar de känslor som vi känner och gör det synligt för andra människor runt omkring. Pedagogernas ansiktsuttryck beskrivs i deras möten med barnen.

4.3.1 Pedagogernas användning av ansiktsuttryck under samlingarna

I samlingarna använder sig pedagogerna av olika ansiktsuttryck för att förstärka det som förmedlas. I sång och rörelsesamlingarna har alla pedagoger ett öppet intryck i ansiktet, de ser glada och avspända ut. När pedagog A uppmärksammar att barnen får till rörelserna ler hon uppmuntrande mot dem. Hon använder även olika ansiktsuttryck i sångerna för att förstärka känslor och inlevelse i budskapet. Pedagog B ler också när barnen får till rörelserna och även hon har olika uttryck i sitt ansikte under sångens gång. Pedagog C ler hela tiden och ger barnen verbalt beröm när det sjungit klart sången. Hon har olika ansiktsuttryck men det verkar som att hon inte riktigt är medveten om att hon har det för en del av uttrycken är inte i samspel med budskapet vilket gör barnen lite förvirrade.

Däremot när pedagog C berättar en saga eller historia så tar hon till olika ansiktsuttryck som är i samspel med budskapet. Trots att hon inte förvränger sin röst eller använder sig av tonfall så har hennes stora register av ansiktsuttryck inverkan i budskapet och på barnen. När hon berättar en berättelse för barnen så lever hennes ansikte med och skapar inlevelse. Pedagog A och B har precis som pedagog C ett

stort register av ansiktsuttryck som de använder sig av, men eftersom de även använder sig av röst och tonfall så upplevs inlevelsen i berättelsen mycket starkare.

Om något barn tappar fokus i samlingarna så blir ansiktet på pedagog A lite hårdare än i vanliga fall, hon söker ögonkontakt med barnet och hennes blick är sträng. Med ett bestämt tonfall till det så får hon kontakt med barnet. Pedagog B behåller sitt öppna ansikte men spänner åt ögonen en aning och med lugn röst söker kontakt med barnet. Pedagog C använder både ett strängt ansiktsuttryck och röst.

4.3.2 Pedagogernas användning av ansiktsuttryck utomhus

Eftersom barnen är relativt självgående utomhus och har fri aktivitet så är pedagogerna ganska tillbakadragna för att inte störa barnen i deras lekar. Pedagogerna finns tillgängliga och håller uppmärksamheten på barnen men på avstånd.

Pedagog A har ett öppet ansikte, hon ser glad och lugn ut. När hon kommunicerar med barnen så har hon inga effektfulla ansiktsuttryck. Det märks dock en stor skillnad på hennes ansiktsuttryck när det uppstår en konflikt eller om ett barn slår sig. I konfliktsituationer har pedagog A ett allvarligt ansikte, hon kommunicerar med en lugn bestämd röst men ler inte till barnen. När hon tröstar barn så har hon samma lugna röst, samt ett litet leende. Pedagog B går runt med en avslappnad gångstil och ett öppet, leende ansikte. Hon ler mot barnen när hon uppmärksammar dem och när situationerna kräver mer kommunikation så får hon ett allvarligare ansiktsuttryck men bibehåller sitt öppna intryck i ansiktet. Pedagog C har samma ansiktsuttryck mest hela tiden förutom när hon markerar rätt och fel för barnen, då dras hennes ansikte ihop och får ett strängt uttryck. När barnen visar upp något de skapat i sandlådan ler pedagog C stort.

När pedagogerna kommunicerar med varandra om olika saker så används ansiktsuttryck som på ett sätt kan mottagas av barnen och ge helt fel signaler och hämna barnen från att komma fram. Då är pedagogerna omedvetna om att deras uttrycksformer uppfattas av barnen.

Sammanfattningsvis förekommer ansiktsuttrycken hos pedagogerna näst intill hela tiden, oavsett om det är utomhus eller inomhus. Pedagogerna verkar ofta medvetna om deras ansiktsuttryck och använder dem till att förstärka budskapen. Ibland är det dock så att ansiktsuttrycken förekommer även fast det inte är meningen. Pedagogernas personliga åsikter om ting kan smyga fram i ett ansiktsuttryck och därmed ge blandade signaler.

4.4 Pedagogernas användande av gester

Det finns olika typer av gester, *beskrivande*, *ledsagande* och *signalerande*. Gester kan ske naturligt mellan människor som befinner sig i dialog med varandra. Gesterna kan framkomma både omedvetet som medvetet, samt förstärka eller stjälp budskapet. Pedagogernas gester beskrivs i deras möten med barnen.

4.4.1 Pedagogernas användande av gester under samlingarna

Oavsett om det är sång och rörelse eller berättelseinriktade samlingar förekommer gesterna. Pedagogerna jobbar tydligt med *beskrivande* och *signalerande* gester för att budskapet blir lättare för barnen att uppfatta och ta till sig dess betydelse.

Är samlingen berättelseinriktad jobbar pedagog A med att göra stora tydliga *beskrivande* gester när hon ska beskriva för barnen vad som sker och händer i berättelsen. Samtidigt som hon gestikulerar betonar hon även ordet som gesten står för och på så sätt hamnar gesten i rätt sammanhang med ordet. Pedagog B arbetar på samma sätt. Även hon gör stora rörelser och visar tydlig med *beskrivande* gester vad som sker i berättelsen. Pedagog B håller ut gesterna lite längre än pedagog A, ibland upprepar hon gesterna och ordet för att ytterligare förtydliga dess innehåll och hon ler stort när barnen återupprepar hennes gester. Pedagog C använder gester men de är halvdana och kan ibland uppfattas som otydliga.

I de sånginriktade samlingarna används *signalerande* gester. Pedagog A gör tydliga gester som signalerar hur, vad och vart barnen själva ska göra dessa rörelser. Pedagog B arbetar på samma sätt men även här håller hon ut gesterna lite längre än de andra två pedagogerna. Pedagog C använder gesterna på samma sätt men hennes är mindre och inte lika tydligt utförda som de andra två pedagogernas.

4.4.2 Pedagogernas användande av gester utomhus

Även utomhus jobbar pedagogerna tydligt med *beskrivande* och *signalerande* gester. *Beskrivande* gester använder sig pedagog A av när hon vill visa barn hur de ska göra i landet. Det förekommer också *signalerande* gester då hon visar vart barn kan hämta trädgårdsredskap för att kunna vara med och pyssla i landet. Pedagog B som uppmärksammar barn på avstånd då hon inte vill avbryta deras lekar använder sig av både *signalerande* och *beskrivande* gester. När hennes uppmärksamhet krävs av barn är hon tydlig i sina gester om hur, vad och vart, beroende på vilken situation som det gäller. Precis som pedagog A och B använder sig pedagog C också av *beskrivande* och *signalerande* gester, men hennes gester är inte lika tydliga som de andra två pedagogernas och hon använder sig mer av *signalerande* gester, pekar på vart barn kan hitta saker och vart de kan tänkas utföra sin aktivitet.

Vid konflikttillfällen använder samtliga pedagoger *beskrivande* gester tillsammans med verbal kommunikation för att tydligt markera vad som är okej och inte.

När pedagogerna kommunicerar med varandra förekommer det *beskrivande*, *signalerande* och *ledsagande* gester, beroende på vad de samtalar om. Vissa tillfällen när det diskuterats om något som är upprörande så förekommer det gester som kan uppfattas som mindre trevliga och inbjuder inte barnen till närmande och detta är nog inte pedagogerna riktigt medvetna om att deras gester även kan uppfattas av barnen. Exempel på detta är när pedagogerna kommunicerar med varandra om diverse saker som rör verksamheten i barnens närhet.

Sammanfattningsvis gestikulerar pedagogerna med en stor medvetenhet och förstärker budskapet. Deras sätt att använda beskrivande och signalerande gester får stor betydelse för barnen då budskapen blir förstärkta och tydligare. Dock förekommer det gester som inte är menade för barnen men som kan uppfattas av dem och därav ge helt fel signaler.

5 ANALYS OCH DISKUSSION

I kommande kapitel presenteras mina tolkningar utifrån resultatet sammankopplat med litteratur, tidigare forskning och Gardners kroppslig-kinestetiska intelligens.

Analysen kommer i slutet att sammanfattas och diskuteras. Frågeställningarna kommer att besvaras.

5.1 Kroppsspråket som ett kommunikativt redskap

Gardner (1994) tar upp vikten av att man som individ bör ha kompetens inom olika intelligenser för att kunna klara av de krav man kan stöta på inom yrkeslivet och de olika yrkesrollerna. Enligt mig är det viktigt att man som pedagog har insikt i sin yrkesroll och att man kan uttrycka sig både verbalt och icke-verbalt. Gardner menar att man ska se sin kropp som ett verktyg och använda sig av den. I resultatet framkommer det att samtliga pedagoger arbetar till viss del medvetet med sitt kroppsspråk och att tydliggöra den verbala kommunikationen med icke-verbala kommunikation. Pedagogerna använder sig av kroppsspråket som ett kommunikativt redskap i sitt arbete men det varierar från pedagog till pedagog utifrån deras egna förmågor hur de förstärker budskapen som förmedlas. Boström och Wallenberg (1997) lyfter fram Albert Mehrabian studie som visar att det är enbart sju procent av budskap som överförs med hjälp av muntlig kommunikation. Däremot står röst/tonfall för 38 procent och kroppsspråket för det resterande 55 procenten och detta är något som syns tydligt i resultatet när pedagogerna kommunicerar med barn och konsekvensen som blir av det är att budskapen blir tydligare och lättare för barnen att ta till sig.

Maltén (1998) anser att pedagoger ska ha kompetens att medvetet kunna använda sig av den icke-verbala kommunikationen i förhållande till den verbala för att förstärka budskapen för att det kan stärka barns nyfikenhet till att vinna ny kunskap. Resultatet visar att samtliga pedagogerna utifrån sin egen kompetens läser av olika situationer och känslor hos barnen och agerar och anpassar kroppsspråket till händelsen för att bemöta barnen på bästa sätt. Enligt mig använder pedagogerna sig av sin fysiska skicklighet som Gardner (1994) nämner och vid rätt tidpunkt läser av barnet och agerar därefter utifrån barnets behov med sina kroppsspråk. Dock förekommer det ibland dubbelkommunikation som Maltén (1998) kallar det. Detta kan ses tydligt i resultatet hos pedagog C. Budskapen som pedagog C förmedlar uppstår imellanåt som otydliga och oäkta. Pedagog C:s kroppsspråk kan under samlingarna säga en sak medan det verbala säger en annan och budskapet når inte riktigt fram till barnen med dess fulla effekt. Ett exempel på detta är när pedagog C vill skapa engagemang hos barnen medan hon själv inte visar något engagemang, varken med tonfall eller kroppsspråk. Hon når inte fram till barnen på det sätt som är tänkt eftersom hon får budskapet att verka öarligt och jag instämmer med Babad (2005) som påpekar att

budskap kan framstå som mindre trovärdiga då pedagogen inte själv kan känna av känslan.

Ett annat sätt av dubbelkommunikation uppstår även utomhus hos samtliga pedagoger då det samtalar med varandra. Visserligen sker inte detta i något möte med barnen men barnen finns runt omkring pedagogerna och under dessa samtal pedagoger emellan sänder de ut signaler via kroppsspråket som kan uppfattas av barnen och ge ett felaktigt intryck och därav skapa osäkerhet hos barnen för att närma sig pedagogerna, söka stöd eller hjälp. Enligt mig bör man som pedagog ha insikter om att man sänder signaler vare sig man vill eller inte, precis som Boström och Wallenberg (1997) lyfter fram och att dessa signaler kan uppfattas på fel sätt. Maltén pekar även på bristen av utbildning om kroppsspråket och dess betydelse och användning som kommunikativt redskap och jag instämmer med om att det borde ingå mer i lärarutbildningen än den gör. Ett argument för detta är att den icke-verbala kommunikationen förekommer ständigt och att man på ett medvetet sätt kan använda sig av den och förmedla budskap med större effekt än att bara använda sig av den verbala kommunikationen.

5.1.1 Kroppshållningens roll i samspel med barngruppen

Föreläsare tar mycket hjälp av kroppsspråket när de håller sina föredrag för att nå ut till åhörarna och förmedla sina budskap och pedagoger kan använda sig av samma knep som föreläsare använder sig av när de förmedlar budskap till barn. Gardner (1994) menar att man har olika intelligenser som samarbetar med varandra och föreläsare inför en grupp åhörare använder sig av sina olika intelligenser, bland annat kroppsspråket som ett hjälpmedel och förstärkning till den verbala kommunikationen för att under en längre tid kunna hålla intresset uppe och fortsatt lyssnande hos åhörarna. Precis som en föreläsare kan pedagoger ha nytta av att använda sina olika intelligenser och speciellt den kroppslig-kinestetiska. Steinberg (2004) tar upp vikten med att bemöta barn på deras nivå och att inte ge intryck av att se ner på barnen och pedagog B arbetar tydligt med sitt kroppshållning under samlingarna för att visa att hon befinner sig på barnens nivå genom att gå ner på knä eller huka sig i samspel för att undvika intrycket av att hon är överlägsen. Det ger barnen en trygg känsla av att öppet delta i kommunikationen. Pedagog C kan dock framstå en aning överlägsen i sina samlingar då hon väljer att sitta på en stol och därmed kommer högre upp än barnen. Detta skapar en känsla av överlägsenhet och barnen är inte lika villiga att delta i kommunikationen. Pedagog C val att sitta på en stol i samlingarna kan ha en betydelse för hennes egen arbetsmiljö, att hon av någon anledning inte kan sitta ner bland barnen och så här i efterhand borde jag ha frågat varför hon väljer att sitta på en stol.

Pedagogernas kroppshållning ger barnen olika intryck och man kan se skillnader hos barnen när och hur det närmar sig pedagogerna. Ekenwall (1997) lyfter fram Edward Halls forskning om de fyra olika zonerna som angör hur vi förhåller oss till olika människor. I resultatet visar sig dessa zoner tydligt mellan pedagog och barn.

Pedagog A håller sig på barnens nivå men hennes kroppshållning är stel och på så sätt skapar hon avstånd till barnen. Hennes kroppshållning signalerar avstånd och hon framträder som stängd och kan uppfattas som överlägsen, men efter samlingarna slappnar hon av i sin hållning och barnen närmar sig igen. Eftersom barn söker närhet krävs det att man som pedagog släpper in barn i sina zoner och visar ett avslappnat och öppet intryck med kroppen hela tiden, men att man i vissa situationer respekterar zonerna hos barnen och låter dem närma sig på deras villkor.

5.1.2 Ansiktsuttrycken och gesternas roll i samspel med barngruppen

Likt en föreläsare kan pedagoger också förstärka budskapen med ansiktsuttryck och gester. Med olika ansiktsuttryck och gester skapar man som pedagog inlevelse och budskapet som förmedlas förstärks och blir mer trovärdigt för barnen, vilket i sin tur gör att de finner det intressant och kan hålla fortsatt fokus. I resultatet kan man tydligt se att pedagogerna skapar förtroende och trygghet i barngruppen både i planerade och spontana möten likt vad Fällman (1996) påpekar att man kan göra med ett lugnt och avspänt ansikte. Pedagog A och B ger ett öppet intryck i kombination med kroppsspråket och barnen ser och lyssnar till dem. Pedagogerna ser och uppmärksammar barnen, ger dem en känsla av att blivit sedda som Juhlin (1999) beskriver att man kan skapa med en blick. Pedagog C har lite svårare att skapa trygghet i barngruppen då hon inte använder kroppsspråket på samma nivå som pedagog A och B.

När pedagog A läser sagor för barnen använder hon sitt kroppsspråk på ett tydligt sätt för att förstärka budskapet. Hon förvränger sin röst och betonar ord som är av betydelse, samt gör hon beskrivande gester till berättelsen. Samtidigt har hon ögonkontakt med barnen och enligt Backlund (1991) betraktas hon som öppen och varm vilket skapar gemenskap med barnen och på detta sätt skapar hon en stark inlevelse hos barnen av att de är med i samspelet genom att lyssna, fråga och visa att de är med och förstår. Pedagog B arbetar på samma sätt men hon använder sig medvetet av en låg och tyst röst. Enligt Gardner (1994) lär vi människor oss att förstå och hantera vår kroppsligt-kinestetiska intelligens och därav ökar vi vår kompetens av att använda kroppsspråket och detta kan man se att pedagog B gjort när hon medvetet använder sig av en låg röst för att få barnen att anstränga sig och koncentrera sig på att höra.

I resultatet framkommer det även att gester och ansiktsuttryck kan stjälpas budskapen som förmedlas, att gesterna eller ansiktsuttrycken inte stämmer överens med det som förmedlas. Pedagog C har som Gardner (1994) belyser som viljestyrda kroppsrörelser som kan vara ofrivilliga. Pedagog C ofrivilliga gester och rörelser kan bero på det som Backlund (1991) påpekar att man i olika sammanhang rör sig naturligt utan att tänka på att man uttrycker något i form av kroppsrörelser.

5.1.3 Röst och tonfallet roll i samspel med barn

Fällman (1996) pekar på att röst tillsammans med kroppsspråket är det som ger störst effekt åt orden, vilket jag instämmer med. Rösten och tonfallet har stor betydelse för budskapet som ska förmedlas. Man kan förstärka budskapet genom att medvetet använda sig av sin röst och förtydliga det man vill ha fram med hjälp av olika tonfall. Pedagogerna kan förstärka sina budskap ytterligare genom att medvetet ändra sin röst och tonfall för att skapa inlevelse och nyfikenhet hos barn. I resultatet framkommer det att pedagogerna använder röst och tonfall men i olika syften. Vissa av pedagogerna använder sig mer av rösten än andra. Både pedagog A och B arbetar mycket med rösten och tonfallet. De förstärker budskapen hela tiden genom att medvetet förvränga och betona rösten. Deras arbete med röst och tonfall väcker inlevelse hos barnen och budskapen får en stark trovärdighet. Pedagog C däremot använder sig bara av rösten och betoningar när hon vill visa barnen vad som är rätt och fel. Under sagostunderna som pedagog C håller i har barnen inte fokus på henne eller budskapet lika länge som om pedagog A eller B lyckas uppnå. Pedagog C läser sagan rakt av utan att förvränga rösten eller skapa inlevelse med olika tonfall, vilket i sin tur tröttnar ut barnen från att lyssna. Det överensstämmer med det Fällman (1996) beskriver, att när man lyssnar till en spänd och enformig röst tappar man lätt fokus på att lyssna. Med rösten visar vi känslor och engagemang, det är inte enbart fakta vi sänder ut.

5.1.4 Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete är att belysa kroppsspråket och dess enorma potential som ett kommunikativt redskap. Jag har på en förskola studerat tre pedagogers förhållningsätt till deras egna kroppsspråk i möten med barn. Det har framkommit i studien att pedagogerna har en kroppslig-kinestetisk intelligens och att de arbetar med kroppsspråket utifrån egen förmåga för att läsa av situationen och känslor för att agera och förstärka budskapen som förmedlas i planerade, samt spontana möten med barn.

Pedagogerna använder sig av kroppsspråket som ett kommunikativt redskap för att stärka barns kunskapsinhämtning och deras utveckling. Studien har fokuserat på hur pedagogernas kroppshållning, röst/tonfall, ansiktsuttryck och gester framstår under möten med barn och vad det har fått för betydelse till de budskap som förmedlas. Då jag både fått se och uppleva aktivt arbete, samt mindre aktivt arbetande med kroppsspråket som kommunikativt redskap kan jag även dra slutsatsen att kroppsspråket har betydelse för budskapen som förmedlas. Störst inverkan på budskap framstår röst/tonfall och gesterna som pedagogerna använder sig av. Med gesterna och inlevelsen i rösten skapar en stor lust, nyfikenhet och inlevelse hos barnen.

Avslutningsvis vill jag belysa vikten av undervisning om kroppsspråket i lärarutbildningen, vilket även Maltén (1998) påpekar. Enligt mig borde den icke-verbala kommunikationen få mer utrymme i utbildningen då det framkommer i studier att kroppsspråket är viktigt för den verbala kommunikationen. Genom mer medvetenhet om sitt egna kroppsspråk får man som pedagog en ökad kompetens och kan stärka den egna lärarroll som i sin tur kan utveckla barns kunskapshunger och utveckling. Inom yrkesrollen som pedagog är ett medvetet kroppsspråk en stor tillgång och med hjälp av det kan man förstärka och förtydliga olika budskap och skapa större effekt hos barnen.

REFERENSLISTA

- Babad, E. (2005). Nonverbal behavior in education. I Harrigan, Jinni A; Rosenthal, Robert & Scherer, Klaus R (red). *The new handbook of methods in nonverbal behavioresearch* (ss.283 – 311). Oxford: Oxford University Press.
- Backlund, B. (1991). *Inte bara ord. En bok om talad kommunikation*. Lund: studentlitteratur.
- Bjørndal, Cato R. P (2005). *Det värderande ögat. Observationer, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber AB.
- Boström, L & Wallenberg, H. (1997). *Inläring på elevernas villkor - inlärningsstilar i klassrummet*. Jönköping: Brain Books AB.
- Cooper, K. (1981). *Kroppsspråket – din genväg till framgång*. Malmö: Liber Förlag.
- Ekenwall, M. (1997). *Retoriken i praktiken*. Göteborg: Utbildningsstaden AB.
- Ekman P. (1993). *Voluntary smiling changes regional brain activity*.
<http://www.paulekman.com/publications/journal-articles-book-chapters>
- Ekman P. <http://www.paulekman.com>
- Fällman, B. (1996). *Tala och engagera*. Lund: studentlitteratur.
- Gadh, P & Hallberg, R. (1992). *Kroppsspråket*. Jönköping: Tryckman.
- Gardner, H. (1994). *De sju intelligenserna*. Jönköping: Brain Books AB.
- Haraldsson, P. (1999). *Retorik inför publik*. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB.
- Jimsdotter, E. (1996). *Våga tro på dig själv*. Västerås: Ica Förlaget AB.
- Juhlin, L. (1999). *Den goda kommunikationen*. Lund: studentlitteratur.
- Lundgren, U. P (1996). *Pedagogisk uppslagsbok: från a till ö utan pekpinna*. Stockholm: Lärarförbundets Förlag Informationsförlaget.
- Lyle, J. (2000). *Kroppens språk*. Wahlströms Boks förlag AB.
- Maltén, A. (1998). *Kommunikation och konflikthantering – en introduktion*. Lund: studentlitteratur.
- Molcho, S. (1987). *Kroppsspråk*. Västerås: Ica Bokförlag.
- Nationalencyklopedin (2009) <http://www.ne.se/> Tillgänglig 03.12.09.

Patel, R & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2009). *Lpfö98*. <http://www.skolverket.se/sb/d/468> tillgänglig 03.12.09

Steinberg, J. (2004). *Världens bästa fröken. När modern pedagogik fungerar*. Örebro: Elkelunds Förlag.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning (2: a uppl.)*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

BILAGA 1